

KS. JANUSZ NAGÓRNY

SPOTKANIE NAUKOWE TEOLOGÓW MORALISTÓW POLSKICH
10-11 VI 1980 — ZAKROCZYM

1. W dniach 10 i 11 VI 1980 r. w Domu Rekolekcyjnym Duszpasterstwa Trzeźwości odbyło się doroczne spotkanie naukowe polskich teologów moralistów poświęcone problematyce nawrócenia, pokuty i sakramentu pojednania. W tegorocznym spotkaniu wzięło udział około 50 moralistów pracujących w ośrodkach uniwersyteckich, diecezjalnych i zakonnych seminariach duchownych.

2. Uczestników spotkania powitał w imieniu ordynariusza płockiego, na którego terenie znajduje się ośrodek w Zakroczymiu, bp J. Wosiński, który też objął przewodnictwo pierwszego dnia obrad. Przewodniczący sekcji teologów moralistów, ks. doc. dr hab. F. Greniuk, dokonał inauguracji części naukowej obrad, wprowadzając w problematykę spotkania. Plan roboczy przewidywał wysłuchanie sześciu referatów, dyskusje w grupach i plenarne, komunikaty naukowe oraz posiedzenie administracyjne związane z wyborem nowego zarządu sekcji.

3. Pierwszy referat na temat: *Metanoia jako istotny element postawy moralnej chrześcijanina* wygłosił ks. dr J. Kowalski. Wychodząc z analizy biblijnych terminów określających postawę pokuty i nawrócenia, Autor starał się ukazać pełną wizję chrześcijańskiej metanoi podkreślając szczególnie, że wyraża się ona w otwarciu na wezwanie Boże i w powrocie do Jego miłości, poprzedzonym zresztą zwrotem Boga ku człowiekowi, jest też wyrazem postawy krytycznej względem siebie samego. Metanoia — zdaniem referującego — jest postawą habitualną chrześcijanina mającą swój początek w sakramencie chrztu, a jej centrum stanowi odkrycie i akceptacja miłości Bożej oraz chęć dojrzewania w tej miłości. W konsekwencji metanoia to także zerwanie z grzechem, bo dzięki tej miłości pełniej widać złość grzechu. W zakończeniu Autor podkreślił eklezjalno-społeczny aspekt metanoi i ukazał ją jako główny element chrześcijańskiej postawy moralnej.

W drugim referacie zatytułowanym: *Człowiek współczesny wobec pokuty* ks. prof. dr S. Witek, szeroko rozumiejąc pojęcie człowieka współczesnego, ukazał jego uwarunkowania zakorzenione niekiedy w bardzo odległej przeszłości na tle szerokiej panoramy kultur religijnych na całym świecie. Zdaniem Autora dwojakiego rodzaju pojmowanie grzechu miało zasadniczy wpływ na rozumienie pokuty. W jednym przypadku grzech był rozumiany jako brak równowagi w stosunku do świata potęg pozaziemskich i sprowadzany często do wymiaru fizycznego, a pokuta była rozumiana jako pewnego rodzaju repulsja zła traktowanego jako substancja karząca człowieka. W drugim przypadku — w wyższych kulturach — grzech był pojmowany jako osobowa obraza wobec świata boskiego, pokuta zaś jako akt poddania się woli bóstwa i umartwienia. Tego rodzaju pojęcie pokuty pozwalało na odcięcie się od praktyk magicznych.

Z kolei Autor referatu przedstawił pojmowanie pokuty w różnych kulturach. Mówił o magicznym wypieraniu się grzechów w kulturze staroegipskiej, o misteryjnym oczyszczaniu w kulturze grecko-orfickiej, o przrzucaniu winy na rzeczy lub zwierzęta u Hetytów, o pokucie jako nakazie dobrego uczynku w kulturze mezopotamskiej, o pokucie jako szansie wyzwolenia człowieka w hinduizmie i buddyzmie, o egzorcyzmach i rytach wspólnotowych Dalekiego Wschodu, o przrzucaniu grzechów na przyrodę w kulturze Inków. Na koniec Autor zauważył, że nie powinno się zamykać tylko w kręgu kultury europejskiej przy analizie tak istotnych pojęć, jak postawa pokuty.

4. W sesji popołudniowej wystąpił z referatem: *Pokuta w ujęciu protestanckim* ks. doc. dr hab. S. C. Napiórkowski zastrzegając się na wstępie, że omówi jedynie stanowisko Lutra, Ksiąg Symbolicznych luteranizmu, luteranizmu ortodoksyjnego oraz wycinkowo — protestantyzmu polskiego. Referujący zwrócił uwagę na następujące aspekty nauki Lutra: dla niego najważniejszym elementem pokuty jest nie tyle żal, ile wiara w odpuszczenie grzechów; całe życie wiernych powinno być nieustanną pokutą; usprawiedliwienie poprzedza pokutę, która jest tylko znakiem odpuszczenia grzechów, a nie zasługą; pokuta nie zmienia sytuacji wewnętrznej człowieka i jest on — nawet usprawiedliwiony — nadal grzesznikiem. Mówiąc o symbolicznych księgach luteranckich Autor zwrócił uwagę na to, co uzupełniało naukę Lutra, a więc na podkreślenie potrzeby czynów pokutnych i odrzucanie interpretacji pokuty jako zasługi. W ortodoksji luteranckiej widział Autor przede wszystkim problemy systematyzacji dotychczasowej nauki, odrzucenie sakramentalnego charakteru spowiedzi i sprowadzenie jej do uznania grzechów, wyznania wiary i abszolucji. Referując współczesne poglądy protestantów w Polsce Autor omówił krótko pojmowanie odpuszczenia grzechów według nauki i praktyki Kościołów tzw. wolnych na przykładzie Polskiego Kościoła Chrześcijan Baptystów oraz spowiedź jako przygotowanie do komunii św. według *Agendy Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego czyli Ewangelicko-Luterskiego*. Na zakończenie Autor przedstawił kilka problemów, które — jego zdaniem — powinno się uwzględnić w dialogu katolicko-protestanckim.

Pod nieobecność ks. doc. dra hab. J. Pryszmонта autorski skrót jego referatu: *Pokuta w prawosławiu* przedstawił ks. J. Nagórny (całość referatu w formie odbitki kserograficznej została rozprowadzona między uczestników spotkania). Referat składał się z trzech części. Pierwsza poświęcona została przedstawieniu zasadniczych założeń teologicznych dotyczących pokuty i zaznajomiła z jej charakterystycznymi formami dla Wschodu oraz z rolą, jaką pokuta odgrywa w życiu chrześcijańskim. W drugiej części mowa była o koncepcji sakramentu pokuty, w której akcent spoczywa na jego funkcji leczenia i uzdrawiania. Jeśli chodzi o praktykę spowiedniczą, która była przedmiotem zainteresowania trzeciej części referatu, to zwrócono uwagę, że spowiedź nie zajmuje takiego miejsca co do rangi i częstotliwości jak w Kościele katolickim.

5. Tematom poruszonym w powyższych referatach pierwszego dnia spotkania poświęcona była dyskusja w dwu zespołach roboczych, którą następnego dnia zaprezentowano (w skrócie) na posiedzeniu plenarnym.

W grupie dyskusyjnej ks. prof. S. Witka została podniesiona kwestia wzajemnego przenikania się kultur, w których tak różnie niekiedy widziano problematykę pokuty. Mówiono, że w ramach zróżnicowanych kultur trudniej mówić o ekumenizmie doktrynalnym, a trzeba raczej mówić o ekumenizmie moralnym. Zwrócono uwagę na potrzebę wizji człowieka w ramach różnych kultur i konieczność wyciągania wniosków w odniesieniu do świata naszej kultury. Wiele miejsca w dyskusji poświęcono kategorii „człowiek współczesny”, zwracając uwagę na niejednoznaczność

tego określenia, a w odniesieniu do postaw związanych z pokutą mówiono z jednej strony o zacieraniu się poczucia grzechu i winy, a z drugiej — o pewnej interioryzacji i personalizmie (z zagubieniem jednakże transcendencji) form związanych z uznawaniem zła moralnego. Akcentowano także niebezpieczeństwo pewnego redukcjonizmu w życiu Kościoła, zagubienie wertykalnego wymiaru pokuty przez zatrzymanie się jedynie na problematyce naruszonej godności człowieka (sprawozdanie z tej dyskusji na spotkaniu plenarnym przedstawił ks. J. Nagórny).

W grupie dyskusyjnej ks. dra J. Kowalskiego dyskusja toczyła się — jak to przedstawił później ks. dr T. Chmura — wokół dwu zasadniczych tematów: rozumienia słowa „metanoia” i wspólnotowego wymiaru grzechu i pokuty. Zastanawiano się, czy używać terminu „metanoia”, czy też raczej polskich odpowiedników (pokuta, pojednanie, nawrócenie), mówiono o bardzo szerokim rozumieniu tego pojęcia w referacie i w związku z tym podkreślano, że metanoia jest przede wszystkim zerwaniem z przeszłością i nie powinno się przeakcentowywać jej wymiaru perspektywicznego. Zastanawiano się także, co uznać za bardziej pierwotne w postawie metanoi: uznanie własnego grzechu czy faktu Bożej miłości. W ramach dyskusji na temat wspólnotowego wymiaru grzechu i pokuty powstał pewien nie rozstrzygnięty do końca spór, w którym jedna ze stron uznawała, że podmiotem grzechu może być tylko osoba, a druga — twierdziła, że dzisiaj konieczne jest widzenie grzechu i pokuty nie tylko w ramach wspólnoty, ale i jako postaw określonych społeczności.

6. W drugim dniu obrad poświęconym sakramentowi pojednania wygłoszono dwa referaty. Najpierw ks. dr A. Młotek mówił na temat: *Żal i wyznanie grzechów*. Autor całość swoich wywodów ujął w dwu zasadniczych częściach. W pierwszej mówił o żalu za grzechy, poruszając trzy zasadnicze problemy: żal jako wydarzenie zbawcze, w którym łączy się skrucha, dezaprobatą własnej przeszłości z Chrystusową ekspiacją; warunki zaistnienia żalu, konieczność tego aktu pokutnego i potrzeba widzenia problematyki żalu za grzechy w relacji do prawa wzrostu. W drugiej części omówione zostało zagadnienie wyznawania grzechów. Autor zwrócił szczególną uwagę na jego kultyczną funkcję, ukazując wyznanie grzechów jako wyjście z ciemności i oddanie chwały Panu, podkreślił eklezjalne aspekty tegoż wyznania, by w końcu zatrzymać się przy problematyce aktualności norm trydenckich.

W dyskusji bezpośrednio po referacie zwrócono uwagę na wiele spraw związanych z poruszonym tematem. Mówiono o potrzebie odróżniania sakramentu pokuty od pokuty pozasakramentalnej i możliwości pojednania z Bogiem na tej drugiej drodze (ks. W. Słomka). Wiele konkretnych uwag wypowiedziano na temat konieczności szczegółowego wyznania grzechów (ks. B. Inlender i ks. S. Olejnik). Ks. F. Greniuk mówił, że opierając się na *Ordo poenitentiae* trzeba raczej wyciszać różnice pomiędzy *attritio* i *contritio* w akcie żalu oraz o zaniechaniu rozróżnienia na materię i formę sakramentu. Ks. Inlender postawił problem żalu w sytuacji, gdy spowiedź dotyczy grzechów lekkich i niedoskonałości, i zaproponował, by w takiej sytuacji podkreślać, że akt żalu jest umocnieniem dotychczasowego wyboru życiowego. Ks. A. Młotek zgodził się w zasadzie z uzupełnieniami, jakie wypłynęły w dyskusji.

7. Kolejny referat na temat: *Sakrament pojednania a kierownictwo duchowe* wygłosił ks. doc. dr hab. W. Słomka ujmując całość problematyki w dwu zasadniczych częściach: kierownictwo duchowe w ogólności i kierownictwo duchowe w ramach sakramentu pokuty. Wychodząc z podstaw biblijnych i z nauki Kościoła Autor referatu ukazał, że zadaniem kierownictwa duchowego jest nie tylko strzeżenie od zła, ale przede wszystkim prowadzenie ku doskonałości; celem tak pomyślanego kierownictwa jest świętość wyrażająca się bezpośrednio w postępie życia duchowego. Mówił też Autor o etapach kierownictwa duchowego, o jego wymiarze środowisko-

wym oraz o niebezpieczeństwach fałszywego kierownictwa, akcentując jednocześnie zasadę pomocniczości, wedle której kierownictwo duchowe nie może zastąpić samokierownictwa w rozwoju duchowym człowieka. W ramach sakramentu pokuty — jak zwrócono uwagę w referacie — kierownictwo duchowe ma swoje uprzywilejowane miejsce. Ma ono zarówno wymiar doraźnej pomocy duchowej, jak i prowadzenia penitenta w sytuacji szczególnych trudności duchowych i przy okazji wyboru drogi życiowej.

W dyskusji ks. S. Olejnik zwrócił uwagę na kwestię terminologii, stawiając problem, czy można przenosić określenie zasady pomocniczości z nauki społecznej do teologii życia wewnętrznego. Uznając zasadniczo wartość oddziaływania środowiska w ramach kierownictwa duchowego ks. S. Witek zauważył, że nie można tego przeceniać, gdyż nawet w trudnym środowisku chrześcijanin powołany jest do tego, by być zaczynem dobra. Na związek kierownictwa duchowego z charyzmatami wskazał ks. J. Bajda. W nawiązaniu do głosów w dyskusji ks. W. Słomka stwierdził, że zasadę pomocniczości w kierownictwie duchowym należy traktować jako określenie analogiczne, natomiast sprawę charyzmatów uznał za szansę dowartościowania roli laikatu w kierownictwie duchowym.

8. W ramach czasu przeznaczanego na komunikaty naukowe ks. prof. dr S. Olejnik wypowiedział się na temat wydanego ostatnio przez niego podręcznika teologii moralnej: *W odpowiedzi na dar i powołanie Boże* zachęcając równocześnie do dalszego nadsyłania doń uwag krytycznych.

9. W związku z upływem kadencji w imieniu dotychczasowego zarządu sekcji ks. doc. dr hab. F. Greniuk jako przewodniczący złożył rezygnację dziękując członkom zarządu i całej sekcji za owocną współpracę. Wybrano nowy zarząd, w skład którego weszli: ks. dr B. Inlender — przewodniczący, ks. doc. dr hab. F. Greniuk — zastępca przewodniczącego, ks. dr J. Nagórny — sekretarz. Nowy zarząd przyjął na siebie zadanie wyboru problematyki i miejsca przyszłorocznego spotkania.